

Kunnskapsdepartementet

Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Deres ref

Vår ref
2021/14038

Dato
25.10.2021

Innspill fra UiB til Kunnskapsdepartementets arbeid med akademisk ytringsfrihet - ekspertgruppe

Universitetet i Bergen vil takke for invitasjonen til å gi innspill til ekspertutvalget som skal se på akademisk ytringsfrihet.

For Universitetet i Bergen er forskeres akademiske ytringsfrihet en uatskillelig del av den lovfestede akademiske friheten slik den er nedfelt i uhl. § 1-5, og en grunnstamme i et opplyst demokrati. Universitetene har en unik rolle i samfunnet. Vi forvalter og utvikler uavhengig kunnskap. At forskningen er uavhengig, er grunnleggende for samfunnsutviklingen og for kvaliteten og tilliten til forskningen. For å kunne løse universitetets samfunnsoppdrag er det også nødvendig at forskere fritt formidler sin forskningsbaserte kunnskap og deltar i samfunnsdebatten. Forskerne har også plikt til å dele sin kunnskap med allmennheten. Et forskningsintensivt breddeuniversitet forsker på svært ulike tema, også tema som kan vekke sterkt engasjement og motstand både fra enkeltpersoner, organisasjoner og andre samfunnsaktører. UiB anser det som viktig at forskerne deltar i det offentlige ordskifte også på kontroversielle temaer.

Forskere ved UiB har ikke formelle hindre for å utøve sin akademiske ytringsfrihet, men det kan være andre forhold som legger begrensninger på deltakelsen i samfunnsdebatten. En aktiv deltakelse i den offentlige debatten kan for enkelte oppleves å gå ut over tid til forskning og undervisning, og debatt-deltakelse og forskningsformidling kan også være utfordrende om man møtes med hets og et aggressivt ytringsklima. UiB vil også benytte anledningen til å understreke at den akademiske ytringsfriheten er både en rettighet og plikt. Det er vesentlig at institusjonene legger til rette for at kunnskapen og forskningen stilles til rådighet i overenstemmelse med god skikk på vedkommende fagområde» (uhl. § 1-6). De høye kostnadene i dagens publiseringssystem er en stor utfordring både for forskerne og institusjonene.

Akademisk ytringsfrihet handler også om frihet til å debattere, kritisere og uttrykke sin mening om akademias samfunnsrolle, institusjonen man er ansatt ved, inkludert institusjonens ledelse.

Hvilke organisatoriske, ressursmessige eller personalmessige grep dere har gjort for å kunne gi støtte til ansatte som blir utsatt for sterk motbør, hets eller trusler pga sine akademiske ytringer.

Universitetet skal ha en tydelig og sterk yringsfrietskultur, som skal prege alle nivåer i institusjonen. Universitetets arbeid med å sikre et godt arbeidsmiljø og ivaretagelse av den ansatte som opplever trusselsituasjoner skjer i den ordinære linjen og i første omgang av nærmeste leder. Det skal skje i henhold til generelle retningslinjer og veiledere utarbeidet for dette som ledd i det løpende personaloppfølgingen og HMS-arbeidet¹. Vurderingen av alvorlighetsgrad vil være utslagsgivende både for hvilke tiltak som iverksettes og om saken løftes til et høyere nivå ved fakultetet eller universitetet sentralt.

Når forskere opplever hets og trusler etter å ha deltatt i samfunnsdebatten, er det forventet at faglig ledelse tar kontakt for å sikre god oppfølging dersom forskeren ønsker dette.

I krevende mediesaker spiller kompetansen til kommunikasjonsmedarbeidere en viktig rolle. For å forberede og ivareta forskere når temperaturen i ulike mediekanaler blir høy, har enkelte fakultet iverksatt arbeid med en kommunikasjonsstrategi der håndtering av denne type saker står sentralt.

Utdannelsen vi gir utgjør også en viktig brikke i forvaltningen av den akademiske yringsfriheten. Universitetene har en grunnleggende rolle i å sikre et åpent samfunn, preget av toleranse, en god yringskultur, saklig argumentasjon og grunnleggende demokratiske verdier. Universitetsutdannelsen skal skape aktivt deltagende samfunnsborgere. Studenter har anledning til å melde fra om forhold de reagerer på i en undervisningssituasjon. UiB har eksempler på meldinger som handler om uenighet om den faglige innretningen på undervisningen. I den grad studenter reiser kritikk mot undervisningen som berører spørsmål om akademisk frihet og grensene for denne, er det viktig at begge parter blir hørt.

Innspill til hvilke institusjonelle tiltak som bør vurderes for å sikre og styrke den akademiske yringsfriheten

Akademisk yringsfrihet er forstått som en integrert del av universitetet sitt verdigrunnlag, samfunnsoppdrag og normsett. Det viktigste og overordnede tiltaket for å fremme akademisk yringsfrihet, er å forvalte en kultur hvor dette blir verdsatt og hvor uenigheter anerkjennes som en del av et analytisk og kunnskapskritisk arbeid.

UiB stiller seg tvilende til om skriftlige rutiner og rettsliggjøring vil styrke den akademiske yringsfriheten. En slik rettsliggjøring og regelsetting vil risikere å trekke en tydelig grense, og dermed begrense mer enn å styrke den akademiske yringsfriheten. Det ligger implisitt i yringsfriheten og det akademiske arbeidet at den inngår i en større dialog, og diskusjon, hvor det også er uenighet.

Akademisk yringsfrihet er begrenset av forskningsetikkens krav om vitenskapelig redelighet.

Akademisk ledelse på alle nivå i institusjonene skal ha en god rolleforståelse, og anerkjenne forskernes yringsfrihet. Å arbeide for gode arbeidsmiljø for forskere, preget av toleranse, kollegial anerkjennelse og samarbeid, er vesentlig siden det vil fremme en god yringskultur som også kan takle krevende situasjoner.

Akademisk yringsfrihet bør tematiseres og løftes i relevante utvalg, i strategidokumenter og handlingsplaner. Dette temaet kan også naturlig inngå rutinemessig i intervjuene ved

---

¹ <https://www.uib.no/hms-portalen/76356/vold-og-trusler>, <https://www.sikresiden.no/forebyggende/trusler>

ansettelser, og særlig ved ansettelse av ledere. Institusjonen bør også gjennom studieprogram, i forskningsfora og i formidling fremme en åpen og saklig argumentasjonskultur.

Den offentlige samtalen er blitt mer fragmentert og den store bredden av formidlingskanaler og sosiale medier skaper et uoversiktlig bilde, med mange aktører og også mindre tydelige grenser mellom det offentlige og det private, og mellom forskningsformidling og individuell meningsytring. En sterk akademisk ytringskultur fordrer bevissthet om roller og om mangfoldet av situasjoner som kan oppstå i disse diskusjons- og formidlingsflatene.

Enkelte fagmiljøer har innført som en del av sin HMS-plan at forskere skal gis anerkjennelse når de i rollen som universitetsansatt bidrar til aktiv formidling og deltakelse i samfunnsdebatten. UiB har egne formidlingspriser som oppmuntrer til aktiv formidling. Forskerutdanningen (ph.d-programmet) ved enkelte fakultet har en modul om formidling som skal oppmuntre stipendiater til å bruke sin akademiske ytringsfrihet, men det kan være behov for å gi et mer systematisk tilbud til alle vitenskapelig ansatte i mediehåndtering, inkludert netthets. Det kan også tenkes innarbeidet i kurs og opplæring på mastergradsnivå.

Akademisk ytringsfrihet handler i essens om kunnskapens plass i samfunnet. De viktigste universitetene kan gjøre, er å fortsette å markere seg som uredde institusjoner som jobber systematisk med å styrke tilliten til forskningsbasert kunnskap og diskusjon.

Om akademisk ytringsfrihet og kunstnerisk utviklingsarbeid

Universitetet i Bergen er glad for at kunstnerisk utviklingsarbeid i økende grad oppfattes som en del av academia og har forventinger til at utvalgets rapport vil omtale og inkludere kunstnerisk utviklingsarbeid i forskningsbegrepet og i forståelsen av «academia».

Kunstnerisk utviklingsarbeid utgjør et eget kunnskapsdomene, basert på kunstneriske metoder. I norsk praksis vektlegges kunstnerisk høyt nivå og dermed relevans i kunstfeltet. Forutsetningen for akademisk ytringsfrihet i kunstnerisk utviklingsarbeid er derfor kunstnerisk ytringsfrihet. Utvalget bør omtale hva det innebærer, altså i hvilken grad kunstnerisk ytringsfrihet helt eller delvis er dekket inn i forståelsen av akademisk ytringsfrihet. På dette området er det en del historikk og juss, blant annet knyttet til kunstneriske uttrykk ift. den europeiske menneskerettskonvensjonens § 10.

Vennlig hilsen

Margareth Hagen
rektor

Robert Rastad
universitetsdirektør